

Maatschappelijke betrokkenheid scholen en docenten

Voortdurend afwegen



Q-koorts: wat moet je als docent, als groene school met zo'n maatschappelijk thema?

“Wat vindt u nou van de aanpak van de Q-koorts?” Dat soort vragen. De samenleving biedt dagelijks dergelijke dilemma's. En elke docent wordt met maatschappelijke thema's geconfronteerd. Maar ook de school of het groene onderwijs als geheel zou een positie in het maatschappelijk debat kunnen innemen.

Mestbeleid, klonen, gewasbescherming, biogewassen, vegetarisme, wereldvoedselproblematiek, klimaatverandering, intensieve veehouderij, de ecologische hoofdstructuur, dierziekte en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Het hele scala aan maatschappelijke thema's waarover je dagelijks in de krant kunt lezen levert vragen op. Wat moet je dan als docent, wat moet je als groene school? Heb je erover nagedacht en je positie bepaald? Wat is goed, wat is waar, wat is mogelijk, wat is juist?

Als school een positie bepalen, ligt soms ingewikkeld. Want het gaat er in het onderwijs om dat leerlingen en studenten leren om over die vragen na te denken. Zonder vooraf in een bepaalde richting geduwd te worden. Hoe werkt het dan voor de docent?

“Je moet als je dan een mening vormt, die baseren op kennis van zaken en niet alleen op een gevoel”, zegt Adriëne Frijters, docent Stoas Hogeschool Den Bosch. En “je moet vooral jezelf kunnen zijn.” Aldus Mart van de Veewij, docent aan dezelfde hogeschool. “Dat wil zeggen dat je je eigen waarden kent, als uitgangspunt neemt, en op basis daarvan argumenteert en je positie bepaalt. Zonder je mening op te leggen of de ander in de hoek te zetten.”

Beweging

Sinds drie jaar werkt Stoas Hogeschool met beroepssituaties, 21 in totaal. Voor deze onderwijsopzet heeft Stoas onderzocht wat docenten moeten weten en kunnen. Behalve vakinhoudelijke kennis en pedagogisch-didactische competenties, is ook het onderdeel ‘situaties rond persoonlijk functioneren’ onderscheiden. “Hoe sta je in de maatschappij?” zegt Van de Veewij. “Welke zaken zijn er van invloed op je denken en hoe maak je keuzes? Daar gaat het dan om.” Want je moet voortdurend kiezen. Wat

doe je als een leerling een discriminerende opmerking maakt, wat vertel je als er vragen komen over de klimaatop en over jouw positie, wat vertel je over dierenwelzijn of mestbeleid in een klas vol veehouders? “100.000 keuzes waar je dagelijks mee te maken hebt. Je bent voortdurend bezig om je positie te bepalen. Nergens staat hoe dat moet, maar je bent wel verantwoordelijk voor leren binnen de context van de maatschappij.”

“Wat wij doen is die bewustwording op gang brengen. Hoe kom je tot een keuze? Dat is geen psychologie, maar nadenken over ethiek en over individuele waarden en gemeenschappelijke normen. De studenten vinden dat lastig, maar ze zijn heel positief.”

“Waarom vinden ze het moeilijk? Omdat het ze dwingt na te denken over dingen waar ze zich nauwelijks bewust van zijn. Het gaat nu bovendien eens niet over dingen buiten henzelf.” Ook wisselt met nieuwe gezichtspunten hun standpunt vaak. “Ze zijn nog volop in beweging”, zegt Van de Veewij. “Voor voltijdstudenten geldt dat nog sterker dan voor deeltijdstudenten. Die hebben meer tijd gehad om keuzes te maken en daarover na te denken.”

Paraplubegrip

Van de Veewij wijst op een onderdeel van het assessment bij ‘persoonlijk functioneren’ dat Stoas Hogeschool een keuzebiografie noemt. Het idee is dat je door na te denken over wat je waardevol vindt, zicht krijgt op je eigen fundamente en je zo beter in staat bent om overtuigde en beargumenteerde keuzes te maken in ethische en morele dilemma's. Maar het is nog niet zo eenvoudig om je eigen waarden te benoemen. Zeker als blijkt dat een paraplubegrip als ‘respect’ dan onvoldoende zegt en nadere uitleg vraagt. “Tijdens intervisie kunnen stu-

denten casussen inbrengen waarbij voor een moeilijke keuze stonden. Hoe heb je dat toen gedaan en wat – welke boek, film of artikel – heeft een rol gespeeld? Het gaat er om dat je straks niet hoeft te zeggen: genetische modificatie of duurzame energie, daar praten we hier niet over. Dat zoek je zelf maar uit.” Een andere competentie bij leerlingbegeleiding is voor de Stoas-studenten het aannemen van een niet-veroordelende en open houding binnen de diversiteit van de maatschappij. “Denk bijvoorbeeld aan het minarettenreferendum in Zwitserland. Je mag het er best mee eens zijn (met een verbod op minaretten), als je het maar kunt onderbouwen. Docenten hebben vooral ook een voorbeeldfunctie. Naarmate ze erin slagen om vanuit zichzelf argumenten aan te dragen en zichzelf kwetsbaar op te stellen, is dat veel sterker. Een leerling zal dat onthouden: ‘Die docent heeft me toen aan het denken gezet’. Kortom, het idee is dat de studenten tot de conclusie komen: ik mag wel wat meer van mezelf laten zien.”

“Authenticiteit”, vervolgt Van de Veewij. “Dat is belangrijk. Dat je ook jezelf kwetsbaar op durft te stellen en kunt toegeven dat je het ook niet altijd weet. Naarmate je dat beter beheerst, meer jezelf bent, kun je leerlingen meenemen en zullen ze aan het denken worden gezet.”

Inleven

Adriëne Frijters noemt een andere beroepssituatie, namelijk: ontwikkelsituaties in onderwijs of bedrijf. Hoe verwerk je daarin thema's zoals maatschappelijk verantwoord ondernemen, natuur- en milieueducatie of burgerschap?

“Een onderwerp zoals genetische manipulatie / modificatie (tegenstanders gebruiken de eerste en voorstanders de



“Je mag het best mee eens zijn met een verbod op minaretten, als je het maar kunt onderbouwen”

tweede vorm) of klonen betekent dat je gaat uitleggen wat er precies gebeurt. Wat is het verschil met de traditionele biotechnologie, wat doe je eigenlijk en wat zijn de gevolgen? “Studenten hebben er vaak al een mening over voor ze weten wat er eigenlijk gebeurt. Maar de ethische discussie houdt je bij aanvang buiten de deur. Ik wil dat ze de processen kennen om hun mening te kunnen onderbouwen. Dat ze niet als leerlingen hen vragen: ‘kunt u uitleggen wat het verschil is?’ noodgedwongen stilvallen. Later kun je praten over keuzes rond welzijn en moraal.”

“De juiste informatie”, zegt ook Jan Denissen, directeur sector dier, biologie en milieu op HAS Den Bosch. “Daar moet je opstelling allereerst op baseren. En vervolgens de eigen waarden en de normen.” “Maar je moet je ook kunnen inleven in hoe dat bij een ander ligt. Kijk naar dierenwelzijn. Er is een verschil tussen de student veehouderij die met productiedieren werkt en de dierhouderijstudent die vegetariër is. We brengen ze in ons onderwijs bewust bij elkaar zodat ze leren hoe de ander denkt, welke ideeën je erover kunt hebben en dat je dat ook kunt accepteren.”

Echte argumenten

Nu is er de Q-koorts. “Wat is er mooier lesmateriaal dan de actualiteit?”, zegt Denissen. “Bij de Q-koorts zie je het dilemma van economische belangen tegen-

over de volksgezondheid. En daartussen speelt de onzekerheid over de gevolgen van ingrijpen; wat te doen? Wil je daar een goede overweging in maken, dan begint het ook weer met de goede feiten.” Het gaat er HAS Den Bosch dan volgens Denissen om dat de studenten leren goed om te gaan met ethische dilemma’s.

“Onze studenten moeten weten wat er voor ideeën bestaan en waarop die gebaseerd zijn. Opzet is dat ze een goed debat kunnen aangaan op basis van echte argumenten vanuit eigen waarden en normen. Dat willen we graag.”

Dimph Rubbens, APS, vindt dat de argumentatie die studenten leren, gebaseerd moet zijn op people, profit en planet. En een vierde (verbindende) p van pneuma (het grotere geheel). Ze merkt dan op dat het groot verschil uitmaakt of je die studenten alleen kennis en informatie levert, of dat je ze laat kiezen in authentieke casussen. “Pas dan wordt de kennis verbonden met hun eigen ik.”

De HAS Den Bosch heeft probleemgestuurd onderwijs. Daar wordt ook verbinding gelegd met thema’s zoals de wereldvoedselproblematiek, dierenwelzijn, maatschappelijk verantwoord ondernemerschap. Wat betekent dat voor de keuzes die je maakt? Denissen: “Als ze dan een standpunt innemen, moeten ze dat kunnen uitleggen.”

Maar, vervolgt hij, “wij nemen als school daar in principe geen positie in.” “Ik weet niet of onderwijs moet deelnemen

in het maatschappelijk debat over dat soort thema’s”, zegt ook Frijters. “Dan zouden ze zich meer als kenniscentra moeten profileren. Ja, Wageningen UR doet dat en je kunt inderdaad aan de lectoraten denken, maar of de gemiddelde school daarin kan en moet deelnemen, betwijfel ik.”

Flets

De Groene Kennis Coöperatie vindt van wel. Docenten in het groen onderwijs moeten niet alleen antwoord kunnen geven op de moeilijke vragen van hun leerlingen en studenten, maar ze zouden ook een rol moeten spelen in het maatschappelijk debat. Zichtbaar en hoorbaar zijn als het gaat om groene maatschappelijke thema’s.

En klop je aan bij de AOC Raad, dan gaat het over de vraag: hoe kan het groene onderwijs zich meer profileren in dat maatschappelijke debat? Dan komt maatschappelijke betrokkenheid in het onderwijs toch op een ander niveau. “Aoc’s en overigens ook de AOC Raad zouden nog wel iets steviger in het maatschappelijke debat mogen staan”, zegt Marcel Kooijman, directeur AOC Raad. Hij ziet wel voorbeelden, bijvoorbeeld bij het Life College van Lentiz, Kies Kleur in Groen en de Groene Urgentie, maar “het imago is wat dat betreft nogal flets. Gaat het om voedselvraagstukken en duurzaamheid dan zijn de aoc’s voor de meeste mensen niet in

Onderwijsbetrokkenheid van maatschappij

Maatschappelijke betrokkenheid van onderwijs is een kant, maar hoe zit het andersom: onderwijsbetrokkenheid van de maatschappij? De Onderwijsraad adviseerde onlangs een grotere betrokkenheid van de samenleving bij onderwijs. Daarbij gaat het de raad met name om actieve betrokkenheid, dus niet alleen praten over, maar daadwerkelijk iets doen voor het onderwijs. Want onderwijs heeft ook een socialiserende functie; denk aan burgerschap. De belangstelling van de samenleving

voor het onderwijs is nu groot (na Djijselbloem), maar wordt deels bepaald door een negatieve beeldvorming. In de ogen van de raad zou het goed zijn als er een nieuwe maatschappelijke identificatie met onderwijs ontstaat. Zorgen voor goed beroepsonderwijs wordt dan bijvoorbeeld meer dan nu een verantwoordelijkheid van burgers en bedrijven. Maar voor meer maatschappelijke verantwoordelijkheid voor onderwijs, en bijvoorbeeld meer interesse van ‘maatschappelijke voorhoedes’,

is wel het een en ander nodig. Onder meer een debat over de inhoud van ons onderwijs. Wat vinden we belangrijk dat iemand leert op school?

De onderwijsraad zegt ook iets over formeel leren, non-formeel leren en informeel leren. Het informeel leren zou meer een erkenning mogen krijgen. Dat gebeurt in de maatschappij; ook langs deze weg kunnen onderwijs en maatschappij meer op elkaar betrokken raken.



Mari van Barneveld, dierenarts docent, en Jan Denissen, directeur sector dier, biologie en milieu, beiden HAS Den Bosch, lezen de berichtgeving over de Q-koorts

beeld. Toch zitten we met onze sector middenin de maatschappelijke thema’s. Denk aan het mestbeleid, dierenwelzijn of de tapioca die van de andere kant van de wereld wordt gehaald. Dat zijn toch hele ingewikkelde en fundamentele zaken waar we mee te maken hebben.” Hoe zou dat beter kunnen? Of je als school, aoc, groene hogeschool of groen onderwijs altijd een positie kunt innemen die overal, binnen alle opleidingsrichtingen, wordt uitgedragen is de vraag. Bij duurzaamheid misschien. Kooijman: “Als je de aoc-opleidingen meer zou neerzetten als opleidingen in duurzaamheid, als dat als visie herkenbaar zou zijn en als je dat ook uitstraalt, dan krijg je een gezicht in het maatschappelijk debat. Dan weten mensen je te vinden.”

Aard

Misschien zoals de Warmonderhof Opleidingen (Groenhorst College). “Onze

lessen staan bol van de maatschappelijke thema’s”, zegt docent Gert Nieboer. Geen kunstmest is een gegeven, emissiereductie een opdracht en wat biotechnologie betreft is algemeen bekend waar de school voor staat, namelijk: zo min mogelijk. “En planten en dieren worden naar hun natuurlijke aard behandeld. Dat is bij ons normaal.”

Of ze meedraaien in het maatschappelijk debat? “Ja”, zegt Nieboer. Zoveel als mogelijk is voor een kleine school. “Het ministerie weet ons te vinden. Vanuit onze school zijn er trekkers in de GKC-programma’s.”

Warmonderhof onderscheidt zich wel, denkt hij. Collega-aoc-onderwijs is toch meer met reguliere zaken bezig, minder met ethische kwesties. “We worden wel gevraagd om erover te komen vertellen. Wat onze positie is. Voor andere scholen is dan meer bij ons te halen dan andersom.” □